

Till Konungen.

1917 års bankkommitté, som enligt statsrådsprotokollet över finans-
ärenden den 22 september 1917 skall hava att utreda vissa frågor rörande
det svenska kredit- och bankväsendet, har för sig uppgjort ett arbetspro-

gram, som kommitténs ordförande den 17 januari 1918 ingivit till Herr Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet.

Under förhandlingar rörande arbetsprogrammet har kommittén emellertid funnit påkallat att till behandling i förtur upptaga vissa förhållanden, vilka synts kommittén böra föranleda omedelbara åtgärder.

I sådant hänseende får kommittén i underdånighet anföra följande.

I. Upphävande för enskild man eller handelsbolag, i vars firma ingår personnamn, av rätten att driva inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmämligen begagnas.

Bankrörelsen har i Sverige alltid varit underkastad en viss reglering genom lagstiftning och genom administrativ kontroll. Sammansatta stats-, banko- och lagutskotten vid 1823 års riksdag, vilkas förslag lades till grund för kungörelsen den 14 januari 1824 angående inrättande av enskilda banker, gjorde sålunda redan på sin tid till villkor för bankrörelses bedrivande i vårt land, att vederbörande bolag hos Kungl. Maj:t anmälde sig och företedde sina bolagsregler och utlåningsreglementen, varefter Kungl. Maj:t, därest dessa funnos av den beskaffenhet och bolagets fond av den betydelse, att det åsyftade ändamålet — lättade lånetillgångar av enskilda medel till förlag för handel, näringar och jordbruk — därigenom vunnes, skulle bevilja oktroy för en tid av högst tio år. Allt vad för bolag var eller kunde bliva stadgat skulle för övrigt gälla även enskilda banker, och deras lottägare gjordes solidariskt ansvariga för bolagets förbindelser. Koncessionssystemet tillämpades i fråga om aktiebolags bildande överhuvud, tills 1895 års aktiebolagslag trädde i kraft. Vid uppkomsten av aktiebolag för drivande av bankrörelse på 1860-talet förbehöll sig Kungl. Maj:t även rätt att ställa särskilda anspråk i fråga om bolagsordningen, och genom 1886 års banklag betogos andra aktiebolag än bankaktiebolag rätten att driva inlåning från allmänheten.

Syftet med reglerandet av bankrörelsen i Sverige framgår av talrika uttalanden från olika tider och bl. a. av en motion vid 1828—1830 årens riksdag, vari framhölls angelägenheten därav, att »allmänheten så vitt möjligt tryggades för de lidanden, som lätt kunde uppkomma, om en sådan bankrörelse lämnades utan noggranna lagföreskrifter och betryggande kontroller». Kungörelsen angående enskilda banker den 9 januari

1846 förutsatte även (1 §) prövning av Kungl. Maj:t, huruvida bankinrättningen kunde vara för landet nyttig, en prövning, som alltjämt bibehållits för de numera s. k. solidariska bankbolagen och som med 1911 års banklag jämväl föreskrivits för bankaktiebolag.

Den omsorg om bankrörelsens soliditet och allmänhetens skyddande för förluster av penningmedel, som bankmässigt inlänas, vilken legat till grund för den svenska banklagstiftningen allt ifrån dess första uppkomst, har i senare tid tagit sig uttryck i flera ändringar i lagstiftningen, liksom uti inrättandet och den successiva utvidgningen av bankspektionen.

1901 års bankkommitté erinrade, »huru som för närvarande i vårt land åtskilliga penninginrättningar, vilka ej lyda under banklagarna — särskilt s. k. folkbanker — driva sin rörelse under benämningen bank. Genom denna benämning bibringas allmänheten den oriktiga föreställning, att dessa anstalter äro, liksom de verkliga bankerna, underkastade gällande banklagstiftning; och det förtroende, som kommer dylika anstalter till del, är därför i många fall oförtjänt». Till förekommande av nyssberörda olägenhet förordade kommittén, att alla de enskilda företag, som under benämningen bank bedrevo bankverksamhet under solidarisk ansvarighet, skulle underkastas den nya lagen. 1903 års banklagar blevo sålunda tillämpliga även å s. k. folkbanker. 1903 års riksdag ifrågasatte jämväl i skrivelse (n:r 133), huruvida icke även kommanditbolag, som driva bankrörelse, borde underkastas tillsyn och kontroll från det allmännas sida.

1907 års bankkommitté fann det önskvärt, att all rätt att driva bankrörelse till förhindrande av missbruk lagbundes och att offentlig myndighet utrustades med maktmedel för att hindra ett obehörigt utövande av bankverksamhet.

Genom 1911 års banklagstiftning förbjödos pantlåneinrättningar och föreningar att driva inlåning på räkning, som av bank allmänligen begagnas, ett förbud som beträffande föreningar dock icke gällde egna medlemmar.

Lagstiftningen har sålunda hittills strävat att i huvudsak förbehålla den bankmässiga inlåningen åt banker, vilkas verksamhet denna lagstiftning strängt begränsat och ställt under offentlig tillsyn och kontroll. »Inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas», har till och med ansetts ha den centrala betydelse för begreppet bankrörelse, att den i banklagen fått tjäna som definition på detta begrepp. Det är då en naturlig konsekvens, att sådan inlåning icke annat än undantagsvis tillåtes andra än banker. Ehuru aktiebolag enligt denna åskådning

i allmänhet förbjudits att driva bankmässig inlåning, har emellertid rätt härtill fortfarande lämnats öppen för enskild man eller handelsbolag, i vars firma ingår personnamn. Därmed har bankmässig inlåning även lämnats fri för kommanditbolag.

Förklaringen till att denna rätt, som i övrigt omgärdats med så stränga garantier, lämnats öppen för bankirfirmor av nu nämnda slag, synes, fränsett tidigare obenägenhet att begränsa näringsfriheten, ligga däri, att länge endast ett fåtal sådana firmor funnits och att deras inlåningsrörelse varit relativt obetydlig. Härtill har utan tvivel också kommit den omständigheten, att dessa firmors övriga verksamhet kunde anses fylla en uppgift i landets näringsliv, vare sig denna uppgift låg i utländska penningaffärer eller, såsom i vissa fall torde hava varit förhållandet, på det industriella området.

I detta hänseende hava förhållandena numera väsentligt ändrat sig. Antalet bankirfirmor har under innevarande århundrade och särskilt under de sista åren visat en utomordentlig tillväxt.

Till 128 bankirer och bankirfirmor utsände kommittén i slutet av januari en rundskrivelse med vissa frågor angående firmornas grundläggningsår, rörelsegrenar, eventuella filialer, användning av bankmässiga inlåningsräkningar m. m. Sedan svar på rundskrivelsen ingått från 105 av dessa firmor, har det befunnits, att 8 av dem voro grundade under år 1914, 4 under år 1915, 17 under år 1916, 30 under år 1917 samt 10 under de två första månaderna av år 1918. Åtminstone 29 av dem driva bankmässig inlåning i mindre eller större utsträckning på en eller flera räkningar, däribland 4 av de under år 1916 och 7 av de under år 1917 grundade. Åtskilliga av dessa bankirfirmor ha börjat anlägga filialer eller anställa ombud i orterna. Bankirverksamheten har alltså fått en helt annan utbredning och delvis också en annan karaktär, än den hade på den tid, då lagstiftningen ansåg sig kunna lämna den bankmässiga inlåningen öppen för denna rörelse.

Det är vidare att märka, att bankirfirmor numera ofta framträda i sådana former, att de av allmänheten uppfattas såsom banker. Gällande banklag har visserligen velat förhindra detta genom förbudet att i firmabeteckningen använda ordet bank samt att vid skyltning eller eljest vid rörelsens betecknande för allmänheten utesluta personnamn, som ingår i firman (2 §). Dessa bestämmelser torde emellertid vara föga effektiva i de fall, då bankirfirma, som numera ofta sker, betecknar sig såsom kreditkassa, förvaltningskassa eller dylikt samt vid skyltning och annonsering särskilt framhåller, att firman driver »bankrörelse», men ger de i firma-

beteckningen ingående personnamnen en undanskynd ställning. Där kommanditkapital finnes, plägar också dettas storlek särskilt framhållas på ett i ögonen fallande sätt. Detta måste givetvis tolkas så, att firman vädjar mera till allmänhetens förtroende för kapitalet än till dess personliga förtroende till firmans innehavare. Därmed har bankirfirman uppenbarligen redan överskridit de gränser, inom vilka ett berättigande för dess inlåningsrörelse möjligen kunde erkännas. Allmänheten har tvivelsutan ofta den föreställningen, att någon väsentlig skillnad icke består mellan en bankirfirma och en verklig bank. Den gör säkerligen icke alltid klart för sig, att en bankirfirma icke är underkastad samma lagbestämda begränsning i sin verksamhet och icke står under samma offentliga tillsyn som en bank. Ävenså torde det mestadels undgå uppmärksamheten, att kommanditbolag beträffande inbetalning av kommanditkapital icke är underkastat den offentliga kontroll, som beträffande inbetalt aktiekapital är stadgat för aktiebolag.

Den bankverksamhet, som bedrivs av bankirfirmorna, är icke håller avgränsad från andra affärer på samma sätt som i fråga om bankerna. Tvärtom torde aktieförvärv och aktiehandel samt emissionsverksamhet tämligen allmänt spela en mycket stor roll i bankirfirmornas verksamhet. Dessa rörelsegrenar ha uppenbarligen icke för landets ekonomiska liv den betydelse, att man för uppehållet av dem skulle kunna vara böjd att göra sådana medgivanden i avseende å en bankmässig inlåning, som icke i sig själva vore motiverade. Detta gäller givetvis i ännu starkare grad om den kommissionsaffär i fondpapper, som allmänt drives av bankirfirmorna och varigenom aktiespekulationen säkerligen befordras och utbreddes i vida kretsar.

Det sammanhang, som bankirverksamhet ofta äger med delvis mycket riskabla affärgrenar, medför naturligtvis, att insättarna för sina åt bankirföretag anförtrodda medel alldeles icke kunna påräkna samma trygghet som för de medel, som insättas i bank.

Att bankirfirmorna kunnat draga till sig inlåning från allmänheten på bankmässiga räkningar, förklaras nog till dels genom de högre inlåningsräntor, som dessa firmor i allmänhet tillämpa och som ofta ligga 1 % eller mer över bankernas inlåningsränta. De medel, som sålunda tillflyta bankirrörelsen, torde åtminstone i huvudsak vara sådana, som annars skulle gjorts fruktbarande genom insättning på banker eller sparbanker, men som nu genom den högre räntan dragas ifrån dessa. För att bankirverksamheten trots dessa höga inlåningsräntor skall bära sig, måste givetvis medlen utlånas till högre ränta än bankerna begära, varmed naturligtvis följer, att den säkerhet, som kan betingas vid sådan utlåning, i

genomsnitt blir mindre god. Bankirfirmorna kunna också använda de inlånta medlen i sina egna affärer, t. ex. för aktiespekulationer eller för emissionsverksamhet, där förtjänsten är tillräckligt stor för att täcka de höga inlåningsräntorna, men där också risken givetvis är betydande.

Särskilt anmärkningsvärd synes den höga räntefot vara, som bankirfirmorna understundom betala på giroräkning. Så höga räntor äro säkerligen icke förenliga med de krav på likviditet, som böra ställas på dessa räkningar. Det får därför antagas, att bankirfirmorna vid en ekonomisk kris skulle vara i hög grad beroende av stöd från andra håll, ett stöd som just vid sådana tider givetvis alltid blir svårt att erhålla.

De faror, som, enligt vad här sagts, måste anses förknippade med att bankirfirmorna med det antal, de numera fått, och med den utsträckning, vari deras rörelse bedrives, äga rätt till bankmässig inlåning, torde under alla förhållanden vara tillräckligt stora för att man skall ha anledning att taga i övervägande, huruvida det kan anses lämpligt och försvarligt, att ifrågavarande undantagsställning upprätthålles. Under den tid, vi nu genomleva, måste betänkligheterna vara större än vanligt. De ekonomiska konjunkturerna äro mer ovissa än någonsin och kunna lätt ombytas i en kris, som för en stor del av den nuvarande bankirverksamheten i landet kanske blir svår att genomkämpa och som för den allmänhet, som anförtrott sina medel åt densamma, möjligen kan komma att medföra förluster.

Frånvaron av offentlig tillsyn och kontroll på den bankmässiga inlåning, som drives av bankirfirmorna, är givetvis synnerligen betänklig. Utvägen att indraga bankirverksamheten under en sådan kontroll synes icke lämplig, då bankirverksamheten ju sammanhänger med andra affärer, som äro främmande för den bankmässiga kontrollen. Man skulle kunna tänka sig, att bankirfirmornas bankartade verksamhet utskildes från deras övriga verksamhet och gjordes till en självständig affär, som då kunde läggas under kontroll. Men skulle detta ske, så komme ju företaget att i huvudsak få karaktären av en bank. Det synes kommittén alltså vara en ofrånkomlig slutsats, att inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas, bör medgivas endast banker.

Detta betyder,

att bankirföretag, som vilja uppge den bankmässiga inlåningen och nöja sig med andra former av kredit, skulle kunna fortgå under i övrigt oförändrade former;

att bankirföretag, som vilja bibehålla bankmässig inlåning, måste från sig avskilja sådan annan verksamhet, som icke är förenlig med bankrörelse, och ombilda sig till banker. Möjligheten av en sådan ombildning kommer givetvis

att bero på, huruvida firmans verksamhet har den nyttiga karaktär, att Kungl. Maj:t finner sig kunna meddela firman oktroj såsom bank.

Det synes kommittén på nu anförda grunder vara av synnerlig vikt, att ett förbud för bankirfirmor att driva bankmässig inlåningsrörelse snarast möjligt kommer till stånd. Dock torde den nya lagstiftningen icke böra träda i tillämpning förrän med ingången av år 1919. De nu bestående bankirfirmorna få då tid på sig för den ombildning, som den nya lagstiftningen eventuellt kan föranleda. Medel, som vid utgången av år 1918 inestode hos bankirfirma på bankmässig inlåningsräkning, borde fortfarande få förbli hos densamma inestående, men firman skulle icke efter ingången av år 1919 kunna mottaga någon ny insättning på sådan räkning.

Då det emellertid torde vara billigt, att särskild hänsyn tages till sådana äldre bankirfirmor, som sedan längre tid drivit bankmässig inlåning, anser sig kommittén böra föreslå, att bankirfirma, som oavbrutet haft bankmässig inlåning sedan någon tidpunkt före ingången av år 1908, må efter särskild prövning av Kungl. Maj:t kunna tillåtas att fortfarande driva sådan inlåning, dock längst till utgången av år 1928.

En sådan undantagsställning torde dock av skäl, som här förut utvecklats, icke böra tillkomma kommanditbolag.

Till andra bankirverksamheten rörande frågor torde kommittén under sitt vidare arbete få framdeles återkomma.

II. Inskränkning i banks rätt att bedriva sin verksamhet genom avdelningskontor och förbud att idka bankverksamhet genom ombud.

I 3 § 3 mom. och 113 § 3 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse uppställes såsom allmänt villkor för att oktroj skall beviljas bankbolag, att bolaget skall prövas vara nyttigt för det allmänna.

Detta villkor, som alltid ägt giltighet för solidariska bankbolag, var för bankaktiebolag nytt. Såsom motiv för dess tillämpning även å aktiebanker anförde 1907 års bankkommitté, att uppkomsten av nya banker kunde bliva så stark, att de långt ifrån att stärka och utveckla ett sunt affärsliv tvärtom på flerahanda sätt kunde bliva till skada för det allmänna. En utväg att hindra bildandet av banker, då de uppenbarligen icke skulle vara till nytta för det allmänna, skulle vinnas genom berörda prövningsrätt.

Den ifrågavarande bestämmelsen, om vars lämplighet beträffande bankaktiebolag meningarna under förarbetena till 1911 års banklag dock voro delade, har enligt kommitténs åsikt verkat gagneligt. Det torde nämligen med säkerhet kunna påstås, att befintligheten av stadgandet tjänat att förekomma bildandet av åtskilliga bankföretag, vilka genom sin verksamhet och konkurrens med förut befintliga banker kunnat bliva till skada för ett sunt affärsliv.

Erfarenheten från Norge visar, vilken omfattning bankbildningarna under rådande förhållanden i saknad av hämmande inflytelser kunna taga. Bankernas antal har där under de tre sista åren ökats från 119 till 173 och det i bankerna investerade kapitalet från c:a 77 milj. till c:a 300 milj. kr. Regeringen har ock nyligen för stortinget framlagt ett förslag till provisorisk lag, däri föreskrives, att nya banker icke må bildas och ökning av grundkapitalet i förut befintliga banker icke ske utan Konungens tillstånd.

Detta förslag har antagits av stortinget, som utsträckt förbudet mot nybildning av banker till att omfatta även öppnandet av avdelningskontor.

Ovanberörda stadgande i 1911 års banklag har emellertid hos oss i praktiken knappast visat sig så effektivt som enligt kommitténs åsikt varit önskligt, i det att särskilt på den senaste tiden oktroj meddelats banker, vilkas behövlighet och mera positiva gagnelighet för det allmänna med fog kunnat ifrågasättas. Den liberala tillämpningen av detta stadgande lär enligt vad kommittén erfarit i viss mån hava hänfört sig till vad som härom förekommit vid 1911 års riksdag. Därifrån torde stöd ha hämtats för den meningen, att oktroj icke borde vägras för ett nytt bankföretag, därest icke fara föreläge, att just detta företag genom sin konkurrens med äldre bankföretag skulle bliva till skada för affärslivet. Att på förhand med någon grad av visshet förutse, att detta skulle bliva förhållandet, har givetvis varit svårt. Åsyftade uttalanden vid 1911 års riksdag gingo även i den riktning, att största varsamhet borde iakttagas vid vetorättens utövning.

Kommittén är av den mening, att genom en strängare tolkning större effektivitet än hittills bör förlänas stadgandet, så att uppkomsten förhindras av nya bankföretag, vilka icke äro av något verkligt behov påkallade eller icke kunna förväntas skola tillgodose intressen av allmän natur eller av betydelse för viss ort.

Den ifrågavarande bestämmelsen har, såsom av det ovan anförda framgår, till syfte att förebygga de skadliga verkningar för näringslivet,

som kunna härleda sig från tillkomsten av allt för många nya banker. Någon möjlighet att förebygga olägenheter av samma slag, som stå i samband med det obegränsade öppnandet av *nya avdelningskontor* för redan existerande banker och därmed sammanhängande *ombudsväsen* ger lagen emellertid icke, och härför är icke heller på annat sätt sörjt. Detta är enligt kommitténs mening en brist, som, såvitt möjligt, bör avhjälpas ofördröjligen.

Det förhåller sig nämligen så, att varje bank — med undantag för sådana, som enligt bolagsordningen bildats för att tillgodose omsättningen å viss ort — är oförhindrad att, oavsett storleken av kapital eller plats för huvudledningen, var som helst inom landet förlägga avdelningskontor.

Givetvis har bankernas filialbildning, så länge den hållit sig inom vissa gränser, i stort sett varit för landets ekonomiska liv nyttig, i det härigenom en effektivare uppsamling av det tillgängliga sparkapitalet åstadkommits och en lättare tillgång till nödig kredit beretts företagsambeten. Det bör icke heller förbises, att en viss konkurrens mellan bankföretag är av nöden för att motverka stagnation på området och överhuvudtaget befordra en tillfredsställande utveckling av bankväsendet.

Under den senare tiden har emellertid filialbildningen enligt kommitténs mening gått vida över gränsen för det behövliga och nyttiga, och detta har framkallat en konkurrens, som på sina håll i mera än ett hänseende utövat ett mindre lyckligt inflytande på bankernas verksamhet och arbetsmetoder.

Ökningen i bankkontorens antal inom riket sedan 1900-talets ingång framgår av följande sammanställning.

År	Antal kontor
³¹ / ₁₂ 1900	280
³¹ / ₁₂ 1905	400
³¹ / ₁₂ 1910	584
³¹ / ₁₂ 1915	713
²⁸ / ₂ 1918	1,084.

Av efterföljande tabeller framgår det nuvarande antalet bankkontor inom de olika länen, såväl som för de olika bankerna. Uppgifterna ha på begäran ställts till kommitténs förfogande av bankinspektionen.

Antalet bankkontor inom de olika länen.

	31/12 1914	31/12 1915	31/12 1916	31/12 1917	28/2 1918
Stockholms stad	79	87	89	97	97
Stockholms län	23	26	28	29	32
Uppsala »	14	15	15	20	21
Södermanlands »	15	16	18	20	23
Östergötlands »	29	32	39	47	53
Jönköpings »	26	35	42	56	58
Kronobergs »	22	23	27	34	34
Kalmar »	28	38	50	54	55
Gottlands »	7	7	7	7	7
Blekinge »	9	9	11	17	18
Kristianstads »	18	21	23	36	37
Malmöhus »	44	45	48	69	72
Hallands »	12	12	15	26	26
Göteborgs o. Bohus län	33	33	34	38	38
Älvsborgs län	27	35	45	54	60
Skaraborgs »	27	31	37	45	73
Värmlands »	28	28	30	40	48
Örebro »	21	21	26	36	37
Västmanlands »	21	22	26	31	32
Kopparbergs »	43	44	45	47	49
Gävleborgs »	44	45	50	66	67
Västernorrlands »	32	36	37	49	52
Jämtlands »	13	19	29	44	45
Västerbottens »	14	17	21	30	30
Norrbottens »	12	16	17	19	20
Summa	641	713	809	1,011	1,084

Antal bankkontor för de olika bankerna.

	Banken grundad år *	Antal kontor 31/12 1917	Nya kontor öppnade **		
			1916	1917	1918 ***
Värmlands enskilda bank	1832	24	1	—	6
Kopparbergs enskilda bank	1835	15	—	—	1
Östergötlands enskilda bank	1837	23	2	5	4
Smålands enskilda bank	1837	54	16	16	1
Örebro enskilda bank	1837	14	1	2	—
Stockholms enskilda bank	1856	13	—	—	—
Norrköpings enskilda bank	1856	5	2	1	—
Sundsvalls enskilda bank	1864	16	—	4	1
Enskilda banken i Vänersborg	1864	19	3	1	1
Skaraborgs enskilda bank	1864	31	2	3	17
Upplands enskilda bank	1864	39	4	5	2
Södermanlands enskilda bank	1865	15	1	—	1
Skandinaviska kredit A.-B.	1863	44	—	4	—
Stockholms int. gar. a.-b.	1869	2	—	—	—
A.-b. Stockholms handelsbank	1871	170	17	29	3
A.-b. Blekinge bank	1872	2	—	—	—
A.-b. Arbetareringens bank	1883	8	1	2	2
A.-b. Skånska handelsbanken	1896	41	2	3	—
Sydsvenska kredit a.-b.	1896	63	6	5	2
A.-b. Göteborgs handelsbank	1897	62	13	14	9
Bankaktiebolaget Södra Sverige	1901	58	5	7	4
A.-b. Mälareprovinsernas bank	1901	70	6	11	3
A.-b. Göteborgs bank	1903	60	7	5	—
A.-b. Tjänstemannabanken	1896	1	—	—	—
A.-b. Malmö folkbank	1905	1	—	—	—
A.-b. Göteborgs folkbank	1871	3	—	—	—
A.-b. Gottlands bank	1907	4	—	—	—
Transport	—	857	89	117	57

* Enligt bankmatrikeln.

** Med uteslutande av kontor, som övertagits vid banksammanslagningar.

*** 1/1—2²/2.

	Banken grundad år *	Antal kontor ^{31/12} 1917	Nya kontor öppnade **		
			1916	1917	1918***
Transport	—	857	89	117	57
A.-b. Jämtlands folkbank	1874	11	2	6	—
Stockholms Privatbankaktiebolag	1911	11	1	9	1
A.-b. Ångermanlands folkbank	1906	19	—	9	—
A.-b. Örebro folkbank	1905	1	—	—	—
A.-b. Nya Banken	1912	7	—	—	—
A.-b. Bollnäs folkbank	1894	4	—	—	—
A.-b. Roslagens folkbank	1908	3	—	—	1
A.-b. Borås folkbank	1906	1	—	—	—
A.-b. Norrköpings folkbank	1872	2	—	1	—
A.-b. Hallands lantmannabank	1916	5	—	5	—
A.-b. Värmlands folkbank	1916	9	—	9	—
A.-b. Svenska lantmännens bank	1917	26	—	26	10
A.-b. Industribanken	1917	34	3	16	1
A.-b. Mora folkbank	1903	1	—	—	1
Bank a.-b. Kullen	1906	2	—	—	—
A.-b. Sundsvalls kreditbank	1910	2	—	1	2
A.-b. Gevle folkbank	1905	4	1	1	—
A.-b. Affärsbanken	1917	3	—	3	—
A.-b. Jämtlandsbanken	1917	1	—	1	—
A.-b. Medelpads lantmannabank	1906	1	—	—	—
A.-b. Luleå folkbank	1899	1	—	—	—
A.-b. Nylands folkbank	1903	1	—	—	—
A.-b. Halmstads folkbank	1905	1	—	—	—
A.-b. Hjo bank	1906	1	—	—	—
A.-b. Vara bank	1907	1	—	—	—
A.-b. Hudiksvalls kreditbank	1910	2	—	1	—
Summa	—	1,011	96	205	73

* Enligt bankmatrikeln.

** Med uteslutande av kontor, som övertagits vid banksammanslagningar.

*** 1/1—28/2.

Såsom det framgår av förestående uppgifter, har antalet bankkontor i de olika länen — med undantag endast för Gottlands län — ökats oerhört med högkonjunkturen 1915—1917. Bankkontoren, som uppgingo till ett sammanlagt antal av 641 vid utgången av år 1914, ha ökats till 713 under år 1915, till 809 under år 1916 och till 1,011 under år 1917. Denna ökning har fortgått i samma stigande progression under år 1918. Förhållandet har endast delvis sin förklaring i upprättandet av nya banker. Av de före 1914 års utgång existerande bankerna ha flera på olika tider drivit en energisk expansionspolitik genom upprättande av avdelningskontor i landsändar, vilkas penninghandel förut gått genom andra banker eller penninginrättningar.

I fråga om antal bankkontor inom de olika landsdelarna märkes främst Stockholms stad med 97 kontor och Malmöhus län med 72 kontor den 28/2 1918.

I fråga om antal kontor pr bank år 1917 kom främst Stockholms Handelsbank med 170 kontor, därefter Mälareprovinsernas Bank med 70 kontor, Sydsvenska Kredit-A.-B. med 63 kontor, Göteborgs Handelsbank med 62, Göteborgs Bank med 60 o. s. v.

Flertalet av de under sista året tillkomna avdelningskontoren hava upprättats å eller i omedelbar närhet av plats, där kontor för en eller flera andra banker förut funnits. Då detta skett på smärre platser, har vanligen syftet varit konkurrens om inlåningen. Skarp sådan har ofta drivits med på orterna arbetande sparbanker. Mången gång har man allenast för att förekomma, det annan bank eljest skulle komma dit, upprättat kontor å ort, där varje allmängiltig anledning därtill saknats. Och därvid har ej sällan inträffat, att platsen samtidigt fått kontor jämväl från den befarade konkurrenten. Såsom skäl för en omfattande nybildning av filialer från någon viss bank har anförts, att banken måste på så sätt återerövra den ställning inom sitt verksamhetsområde, som annan utanför detta område belägen bank genom upprättandet av avdelningskontor på de ifrågavarande platserna tidigare förskaffat sig. Kontor förläggas ofta långt utanför bankens egentliga verksamhetsområde. Det förekommer sålunda, att en liten bank med säte i Stockholm har avdelningskontor bl. a. i Skåne och i nordligaste Norrland. Härtill kommer, att avdelningskontoren på allt flera orter förses med fondavdelning, varefter en kombinerad fond- och utlåningsrörelse där bedrivits med indragande i spekulationen av allt vidare kretsar. Det finnes sålunda platser, där en sedermera högt uppdriven fondspekulation befunnits hava tagit sin början just med öppnandet av ett nytt bankkontor.

Den obegränsade rätten att upprätta avdelningskontor kan föranleda, att

den förutnämnda prövningsrätten angående ett bankföretags nytta för det allmänna blir illusorisk. Om det nämligen befinnes vara nyttigt för det allmänna, att en ny bank bildas i en landsdel och oktroj för en dylik bank beviljas, kan denna bank genom upprättandet av avdelningskontor förlägga en huvudsaklig del av sin rörelse till annan landsdel, där förenämnda motiv för inrättandet av en ny bank fullständigt saknas. Men därtill kommer, att tillkomsten inom landet av bankkontor till alltför stort antal måste anses medföra skada för det allmänna, dels emedan omkostnaderna för kapitalets uppsamling därigenom stegras, utöver vad som är förenligt med god nationell ekonomi, dels enär övertaliga bankkontor i orterna lätt leda till en osund inbördes tävlan om kunder samt till en osund in- och utlåningspolitik över huvud. Genom den fondkommissionsrörelse, som på sätt ovan framhållits i flera fall bedrives vid ortskontoren, utbredes ock fondspekulationen. Med en väl organiserad bankrörelse torde vidare en alltför stor talrikhet för avdelningskontoren icke vara rätt förenlig. Dels saknas ofta möjlighet att utrusta kontor för ett mycket begränsat verksamhetsområde med kompetent personal och tillfredsställande anordningar i övrigt, dels möta avsevärda svårigheter att från huvudkontoret med tillbörlig uppmärksamhet leda och kontrollera verksamheten vid avlägsna och spridda avdelningskontor.

Kommittén finner det för den skull angeläget att åtgärder omedelbart vidtagas för hämmande av denna tillväxt av bankkontor och till återställande av rimliga förhållanden med avseende å dylika kontors förekomst.

Nytt avdelningskontor bör icke få upprättas, utan att tillstånd därtill vunnits, och bör för sådant tillstånd förutsättningen vara, att kontoret kan anses bliva nyttigt för det allmänna. Prövningen av fråga om tillstånd att upprätta avdelningskontor torde, på sätt redan gäller för banker med grundfond understigande en miljon kronor, böra tillkomma Eders Kungl. Maj:t. Därest det skulle befinnas önskligt att i decentralisationssyfte förlägga den ifrågasatt prövningsrätten till bankinspektionen, har kommittén, vid det förhållande att ju besvärsmätt alltid förefinnes, icke något att däremot erinra.

En lagbestämmelse av denna innebörd bör, vad angår nya avdelningskontor, träda i kraft så snart som möjligt och utan övergångstid inbegripa jämväl sådana kontor, som upprättas sedan kommitténs yttrande blivit offentliggjort.

Vad angår dessförinnan upprättade kontor ställer sig saken svårare. Det är nämligen alltid förenat med svårigheter att förläna en åtgärd, sådan som den ifrågasatta, retroaktiv verkan. Såsom av det ovan sagda framgår, måste det emellertid anses vara i hög grad önskligt, att en tillfredsställande

reglering av antalet redan befintliga avdelningskontor kunde under den närmaste framtiden genomföras. Genom en föreskrift, att stadgandet beträffande sådana kontor icke skulle träda i kraft förrän den 1 januari 1923, skulle man enligt kommitténs åsikt kunna bereda bankerna tillräcklig tid att förbereda och genomföra de förändringar på detta område, som kunna anses behövlige. Och detta så mycket mera, om Eders Kungl. Maj:t finge befogenhet att medgiva längre uppskov med indragning av ett avdelningskontor i de fall, där goda skäl kunna anföras för erhållande av ett sådant. En till nämnda tidpunkt begränsad, för samtliga banker lika övergångstid skulle för tillgodoseende av de syften, som kommittén med den föreslagna reformen avser, vara önskvärd.

Då det emellertid synts kommittén tvivelaktigt, huruvida en sådan föreskrift skulle i de fall, då bank beviljats oktroj för längre tid än till utgången av år 1922, kunna i lag bestämmas utan kränkning av de rättigheter, som banken ansetts hava genom oktrojen blivit tillförsäkrad, särskilt med hänsyn till avdelningskontor, som banken ägt vid senaste oktrojs meddelande, torde övergångstiden böra fastställas att omfatta den tid, som för varje bank återstår å dess nuvarande oktroj. För de banker, vilkas oktroj utgår inom den närmaste framtiden, skulle då kunna medgivas en viss längre övergångstid, t. ex. två år.

Under alla förhållanden skulle emellertid en hastig reglering av avdelningskontoren kraftigt befrämjas, genom att föreskrift lämnades, att samtliga banker, inom viss tid sedan den ifrågavarande lagen trätt i kraft, skulle hos Eders Kungl. Maj:t anmäla, vid vilka redan befintliga avdelningskontor banken önskade efter oktrojtidens utgång driva bankverksamhet. Därefter borde lämpligen uppdragas åt en kommission bestående av bl. a. representanter för bankerna att pröva, huru i detta hänseende avdelningskontorsfrågan borde för samtliga banker ordnas, samt förslag av kommissionen framläggas till ledning för Eders Kungl. Maj:t vid prövning av denna fråga beträffande varje särskild bank. Det är sannolikt, att under de förhandlingar, som skulle komma att föras med respektive banker, överenskommelser i många fall skulle träffas om indragning av övertaliga kontor långt tidigare än vid respektive oktrojtiders utgång.

Slutligen anser sig kommittén böra framhålla, att vid prövning av avdelningskontors nytta för det allmänna hänsyn bör tagas till, huruvida ortens behov icke kan anses tillfredsställt genom redan befintliga penninginrättningar samt huruvida vederbörande bank med hänsyn till området för dess verksamhet, arten av dess rörelse och dess förutsättningar i övrigt framför annan bankinrättning må anses berättigad att tillgodose förefintliga behov.

Det är emellertid icke endast i den starka ökningen av nya bankkontor, som den skärpta konkurrensen mellan bankerna tagit sig uttryck. Under de senare åren har på vissa håll en allt större benägenhet blivit märkbar att genom anställande av ombud på sådana platser, där vederbörande bank icke har kontor, draga till sig kunder. I allmänhet är det inlåningen, som ombudens verksamhet avser att främja. I den mån som ombud anställas å avlägset liggande orter, där bankkontor ej finnas, kunde möjligen göras gällande, att dylika ombud hava en uppgift att fylla, i det de taga hand om ledigt kapital och gjorda besparingar, som sedan genom deras förmedling via en bank tillföras kapitalmarknaden. Särskilt torde denna verksamhet hava kunnat vara av betydelse på en tid, då bankkontorens antal var mera begränsat och kommunikationerna olika orter emellan icke voro så utvecklade, som de under senare åren blivit. Av vad kommittén tidigare anfört, framgår emellertid, att vårt land numera blivit mera än rikligt försedd med bankkontor, vartill komma sparbanker och postsparbanken. Vid sådant förhållande måste man fråga sig, huruvida det gagn, som det allmänna kan vänta av bankverksamhetens bedrivande även genom ombud, kan uppväga de nackdelar, som vidlåda ett sådant system.

Kommittén har i det föregående sökt visa, att förekomsten av för många bankkontor med därav följande utbredning av osunda konkurrensmetoder är ägnad att medföra allvarsamma olägenheter för bankväsendet. Detsamma gäller utan tvivel om ombudsväsendet, därest detta får ohindrat utveckla sig. Det är nämligen icke nog med att en överdriven konkurrens mellan olika bankombud kan förväntas medföra flera av de missförhållanden, som känneteckna en liknande konkurrens mellan alltför många bankkontor. Dessa senare stå dock under en, om ock någon gång kanske icke fullt nöjaktig, kontroll från huvudledningen, icke minst garanterad därav, att rörelsen handhaves av två eller flere personer. Då en bank utövar sin verksamhet genom ombud, är den däremot i det väsentliga överlämnad till ombudets personliga hederlighet och ordentlighet. Det har därvid föga att betyda, att ombuden nog i de flesta fall icke hava rätt att teckna bankens firma utan avlämna kvitto över till insättning mottagna belopp i eget namn för bankens räkning. Ty den omständigheten, att ombudet veterligen är anställt för att för bankens räkning mottaga penningar till insättning i banken, torde vara tillräcklig för att banken i regel skall finna sig ansvarig för den skada, som för tredje man kan uppkomma, där han använt sig av ombudets förmedling. Detta måste medföra en viss risk för banken.

Ombuden torde, som ovan anförts, huvudsakligen hava till uppgift att draga till banken inlåning. Men även utlåningen faller så till vida

ofta inom deras uppgift, att de mottaga och till banken med sitt yttrande vidare befordra ansökningar om lån och diskontering av växlar. Mera självständig utlåningsverksamhet torde däremot icke, så vitt kommittén har sig bekant, förekomma. Men även förmedlingen kan komma att för banken innebära en fara, om banken vänjer sig att endast på ombudets förord lämna kredit, och ombudet av en eller annan anledning icke visar sig värt det förtroende, som banken sätter till detsamma.

Ehuru det ännu icke torde ha blivit brukligt att låta ombuden jämväl förmedla uppdrag angående köp och försäljning av aktier, så bör dock möjligheten av en sådan utvidgning av ombudens verksamhet tagas med i betraktande. Vad detta skulle betyda för spridandet av spekulationen i än vidare kretsar behöver icke närmare framhållas.

Den ersättning, som bankerna giva sina ombud, synes i allmänhet utgå i form av provision å anskaffad inlåning, mera sällan som fast lön. Därigenom måste, därest ombudsväsendet får fritt utveckla sig, slutligen följa en icke önskvärd fördyring av kapitaluppsamlingen. Det lär för övrigt icke vara ovanligt, att ombudet för att locka en insättare utlovar åt denne andel i provisionen. Att härigenom osunda förhållanden lätt kunna uppkomma och utbreda sig, synes vara uppenbart.

Enligt vad de svar giva vid handen, som inkommit från 49 banker på en från kommittén utsänd rundskrivelse i denna fråga, använda sig 22 banker icke av ombudsväsen i här ifrågakommande bemärkelse.

27 banker använde sig däremot av ombud till följande antal:

1—5	ombud	hade	9	banker
10—50	»	»	15	»
63	»	»	1	bank
438	»	»	1	»
700	»	»	1	»

Man kan sålunda knappast ännu tala om bankverksamhetens bedrivande genom ombud som en form, vilken blivit allmänt vedertagen och erhållit betydelse i det ekonomiska livet. Det har snarare förefallit kommittén, som om här vore på väg att uppstå en utbyggnad på bankverksamheten, vilken kan bliva till bestående skada och som det därför gäller att förekomma. Det torde nämligen med visshet kunna antagas, att om anställandet av ombud alljämt obehindrat får fortgå, även sådana banker, som hittills icke alls eller endast undantagsvis använt sig av denna form för propaganda, av konkurrenshänsyn skola tvingas in på samma väg. Då är kanske den tid ej långt borta, då bankagenterna bli lika talrika som livförsäkringsagenterna, utan att såsom dessa senare hava en uppgift att fylla. Det svenska bank-

väsendet, som hittills i allmänhet hävdad sin höga ståndpunkt, skulle däri-
genom löpa fara att se sin nivå sänkas.

På grund av vad sålunda anförts, föreslår kommittén, att förbud stadgas
för bank att använda ombud i och för bankverksamhets bedrivande. För
att icke kunna kringgås torde detta förbud lämpligen bära kompletteras med
en bestämmelse, som hindrar bank att direkt eller indirekt lämna ersätt-
ning för anskaffande av inlåning till banken.

Åt nu nämnda förbud torde utan olägenhet kunna givas omedelbar
verkan.

Kommittén får, på grund av vad ovan anförts, i underdånighet hem-
ställa, att det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen, att genom
ändringar och tillägg i gällande banklag föreskrives,

1) att enskild man eller handelsbolag, i vars firma ingår
personnamn, betages rätten att driva inlåning från allmänheten
på räkning, som av bank allmännen begagnas;

att sådant förbud må träda i kraft med ingången av år 1919;

att bankfirma, som icke är kommanditbolag och som oav-
brutet haft bankmässig inlåning sedan tidpunkt före ingången av
år 1908, dock må efter särskild prövning av Kungl. Maj:t kunna
tillåtas att fortfarande driva sådan inlåning, likväl längst till ut-
gången av år 1928;

2) att bank icke må driva bankverksamhet vid avdelnings-
kontor utan Kungl. Maj:ts (eventuellt bankinspektionens) — efter
prövning av kontorets nytta för det allmänna — därtill lämnade
tillstånd;

att denna ändring skall träda i kraft omedelbart beträffande
avdelningskontor, som upprättas efter offentliggörandet av kom-
mitténs förslag;

att beträffande dessförinnan upprättade kontor stadgandet
ej skall gälla förrän den för bolaget senast meddelade oktroyen
tilländagått, dock ej förrän två år förflutit från det lagändringen
trädde i kraft;

3) att bank icke må använda ombud i och för sin bank-
verksamhets bedrivande och ej håller direkt eller indirekt i nå-
gon form lämna ersättning för anskaffande av inlåning till banken;
att detta förbud skall träda i kraft omedelbart; samt

4) att överträdelse av sålunda givna bestämmelser skall med-
föra straffpåföljd.

Slutligen hemställer kommittén, att Eders Kungl. Maj:t måtte, på sätt ovan å sida 15 angivits, snarast möjligt föranstalta om utredning angående den begränsning av det nuvarande antalet avdelningskontor, som lämpligen kan genomföras.

Förenämnda beslut har oförändrat biträts av herrar Ahlström, Cassel, Ekholm, Josephson, Kobb, v. Krusenstjerna, Lindgren, Lindmark, Philipson, Rydbeck och Sommarin.

Herrar af Jochnick, Bergquist, Bäckström, Sommelius och Örne hava reservationsvis anført, att den ordning med en för samtliga banker lika, till den 1 januari 1923 fastställd övergångstid, som kommittén å sid. 14—15 be-tecknat som önskvärd för genomförande av den föreslagna reformen, syntes dem vara av den betydelse, att ett förslag härom borde som subsidiärt yrkande hava intagits i kommitténs beslut.

Herr Cassel har önskat få antecknat, att han kunnat sluta sig till den meningen, att stadgandet i punkt 2 skulle bli gällande för äldre avdelningskontor från och med den 1 januari 1923 under förutsättning, att bank tillförsäkrades att få behålla avdelningskontor, som den hade vid beviljande av löpande oktroj intill utgången av denna oktroj.

Förhindrade att deltaga vid behandlingen av dessa ärenden hava varit herrar Bernström och Wallenberg.

Stockholm den 12 mars 1918.

Underdånigst

ADOLF AF JOCHNICK.

Carl Ahlström.

Tor Bergquist.

Helge Bäckström.

Gustav Cassel.

R. Ekholm.

John Josephson.

Gustaf Kobb.

F. v. Krusenstjerna.

Rich. Lindgren.

Aug. Lindmark.

Walter Philipson.

O. Rydbeck.

Emil Sommarin.

Malte Sommelius.

Anders Örne.